

“Een toon komt uit je hart én je hoofd”

Over **Harry Sparnaay** en het komende **Basklarinet Festijn**

door Aad van Nieuwkerk

Basklarinettist Harry Sparnaay wordt binnenkort 70 en dat wordt in april 2014 gevierd met het Basklarinet Festijn: drie concerten (in Groningen, Amsterdam en Den Bosch), een masterclass op het Prins Claus Conservatorium, een basklarinetdag voor amateurs, en de release van twee cd's.

Op een dag in het najaar tref ik basklarinettist Harry Sparnaay aan de keukentafel van componist Roderik de Man. *“Ik hield eigenlijk alleen van jazz”,* onthult Harry, *“toen ik tegen mijn vader zei: ik wil de muziek in, zei hij: ‘ik vind alles best, maar je gaat wel naar het conservatorium’.”*

Harry deed auditie – op de saxofoon en speelde Well You Needn't van Thelonious Monk. *“Ik realiseerde me pas veel later dat er iets heel gek gebeurde. De gezichten werden graauw. Er was alleen één man die lachte: Ru Otto. En die heeft gezegd: ‘ik wil dat jochie wel hebben. Maar je moet wel klarinet spelen. En dat is ook goed voor je saxofoontechniek! Als je goed klarinet speelt, is saxofoon makkelijk, andersom is moeilijker.”*

Van tenorsaxofoon naar klarinet, van klarinet naar basklarinet. *“Ru Otto kwam op een dag met een grote kist, en daar zat een basklarinet in. Ik speelde drie of vier noten en toen zei ik: ‘dit is het instrument waarop ik wil spelen’. M'n examens heb ik afgemaakt, maar daarna heb de klarinet opgeborgen en me voorgenomen die nooit meer tevoorschijn te halen. Toen heb ik de stap naar de basklarinet gemaakt. Het enige probleem: er was heel weinig repertoire. Dus ik ben brieven gaan schrijven naar componisten. Er gingen wel vijftig brieven per week uit. Veel componisten reageerden niet eens. Xenakis heeft me eens verteld, twintig jaar nadat hij een stuk voor me geschreven had, dat hij toen dacht: ‘er is een of andere Nederlander, ik kan z'n naam niet eens uitspreken, en die wil een stuk voor basklarinet... die man is gek!’”*

Niet alles vertellen

Inmiddels zijn er meer dan 650 stukken voor Harry Sparnaay geschreven, en het totale repertoire voor de basklarinet loopt in de duizenden stukken. Dat ging allemaal niet vanzelf: Harry moest ook duidelijk zien te maken wat er wel en niet kan op een basklarinet. *“Een basklarinet is géén lage klarinet! De embouchure is anders, de grepen zijn anders, de lage tonen zijn anders... Als een componist een stuk voor basklarinet schrijft met een klarinet in het hoofd, dan krijg je meestal geen geslaagd stuk.”*

Harry Sparnaay

Een componist moet zich verdiepen in het eigen karakter van het instrument. *“Tsang Yun bijvoorbeeld heeft er zes jaar over gedaan om zijn stuk te schrijven. Hij vroeg aan mij bijvoorbeeld: kan een basklarinet ook heel snel tudududutududu? Dus ik deed dat voor, en hij was helemaal verbaasd. Maar na zes jaar was er wel een stuk mét al die details erin. En zo zijn er veel meer stukken ontstaan in samenwerking en overleg.”*

Het meest opmerkelijke aan de basklarinet: de registers. *“We hebben zelfs een vierde register. Ik zeg dus weleens tegen mijn leerlingen: hou je mond over het bereik, want anders krijgen we rare dingen. Je moet nooit tegen een componist zeggen dat alles kan!”*

Effecten

Toch zijn er prachtige stukken die de grens van het mogelijke opzoeken: *“Er zijn stukken, zoals dat van Enrique Raxach, dat gaat over bijna vijf octaven. Bovendien: op de basklarinet klinken bepaalde speciale effecten bijna godgegeven. Een slap tongue-effect bijvoorbeeld is niet zómaar een beweginkje maar een knal, en ook nog eens een knal-met-toonhoogte. Multiphonics wordt misschien wat al te vaak voorgeschreven – ik dring er bij componisten altijd op aan: probeer het nou eens zónder multiphonics te doen – maar je kúnt het op een basklarinet doen, van onvoorstelbaar lelijk hard tot goddelijk mooi. Een stuk is niet goed dankzij de multiphonics, maar ondanks de multiphonics. Een basklarinet is in principe ook niet gemaakt voor glissandi. Je kunt een hele hoop faken, met name in snelle tempi, dan lijkt het op een glissando, maar dat is het niet; het is onmogelijk.”*

Kwarttonen? *“Ook niet echt een ding voor de basklarinet. Nou houd ik niet zo van kwarttonen – het klinkt altijd alsof je gebit loszit. Hoe groter het instrument is hoe meer kleppen je dicht moet doen om die kwarttoon te krijgen. Het kan dus niet in een hoog tempo, en het heeft bovendien als gevolg dat de klank verandert. Dat is vreselijk. Maar toen ik dat eens aan een componist liet horen, zei hij: ‘Oh, wat mooi!’... dus tja...”*

Toon zit in je hart en je hoofd

Moeilijk, die speciale technieken en effecten? *“Toen ik begon met Ferneybough, nou, dat was onmogelijk. Ik kwam het toneel op met het gevoel dat ik het niet kon spelen. Maar ik ben het gewoon gaan doen, en nu zijn er meer mensen die het kunnen spelen. Dat stuk van Jos Kunst, dat werd het ‘onspeelbare stuk’ voor de basklarinet genoemd. Maar ik ben doorgegaan, tot het bloed uit m’n lippen kwam, en tot ik uiteindelijk vond hoe je het moest spelen. En nu vertel ik dat mijn leerlingen, die het nu heel gewoon vinden. Tegenwoordig spelen ze het niet eens meer in het tweede jaar van het conservatorium. Het is bijna hetzelfde als met de Olympische Spelen. Vroeger kwam er niemand onder de 10 seconden, en nu lopen ze 9.3 sec over de 100 meter. En straks gaan ze nog onder de 9.”*

Naarmate er meer eigentijdse muziek werd gespeeld, kwamen er ook steeds meer vragen aan de bouwers van de basklarinet. *“Dan werd er geëxperimenteerd: een gat iets groter, een klep iets verplaatsen enzovoort. En nu hebben we een bijna perfect instrument waar je bijna alles op kan spelen.”*

Toch schuilt het geheim van de muziek niet in de kwaliteit van het instrument: *“Een toon zit hier (Harry wijst naar zijn hoofd) en hier (hij wijst naar zijn hart). Ik heb veel liever een klarinet van een matige kwaliteit die bespeeld wordt door iemand die weet wat-ie doet, dan een*

peperdure met iemand die geen idee heeft. Je kunt allerlei verbeteringen op je klarinet aanbrengen, maar als je toon niet goed is, dan wordt het resultaat er toch niet beter door. Een toon komt uit je hart én je moet weten wat je doet. Het is niet iets van materiaal alleen. Materiaal helpt. Maar meer niet.”

Music Minus One

In april 2014 (tijdens de al genoemde concerten) gaat een nieuw werk van Roderik de Man, geschreven voor Harry Sparnaay, in première. *“Mijn stukken zijn veranderd van karakter,”* aldus Roderik *“na het overlijden van Annelie in 2010 (Annelie was Roderiks echtgenote en klavecijniste, AvN). Het directe contact met musici is nog belangrijker geworden. Ik heb al veel voor Harry geschreven, en hij is een enorme bron van inspiratie! Hij zegt nooit over de door mij verzonden noten dat het niet kan of dat hij het niet wil – Harry probeert en puzzelt net zo lang tot hij een onorthodoxe manier vindt om ‘t te spelen. En daardoor durf je als componist ook meer risico’s te nemen. Dit nieuwe stuk, het Trio, is een muzikantenstuk. Het is eigenlijk een soort Music Minus One. Omdat Harry en ook andere basklarinetten veel op conventies spelen, dacht ik: het is leuk om een stuk te schrijven dat naar keuze alleen door de solist gespeeld kan worden, of in een versie voor klarinet en basklarinet, of in een versie voor klarinet, basklarinet en contrabasklarinet. Het stuk kan gewoon als trio gespeeld worden, maar ook music minus one, of music minus two. De combinatie van die drie is ongelooflijk sonoor. Ik heb geprobeerd om vooral de sonoriteit van die grote pijpen te laten horen. Maar ook virtuositeit komt aan de orde, en allerlei ritmische dingen.”*

Basklarinet Collectief

Aan de concerten in april wordt meegewerkt door maar liefst tien (contra)basklarinetten. Op het programma staan dan ook onder andere stukken voor zes of zeven basklarinetten en twee of drie contrabasklarinetten: nieuw werk van Tobias Klein, en twee stukken uit de jaren tachtig: Le sucre du printemps van Lyell Creswell en Ladder of Escape van Michael Smetanin.

“Die zijn tot stand gekomen dankzij het Basklarinet Collectief”, aldus Harry. *“Eén basklarinet is prachtig, bij twee geloof je je oren niet, en bij drie of meer moet je hulp halen... Repertoire was er niet, dus ik zei tegen m’n leerlingen: dan moeten we maar een arrangement maken. En toen heeft Terje Lerstad het Adagio for Strings van Samuel Barber bewerkt voor 6 basklarinetten en 3 contrabasklarinetten, en dat was een geluid... dat klonk... en toen waren er meteen een paar componisten overtuigd en gingen voor ons schrijven. Later hebben we de componisten gevraagd om versies voor solist met tape, uit praktische overwegingen: leden van het ensemble gingen terug naar hun eigen land, en toen werd het onbetaalbaar om ze bij elkaar te krijgen. Maar het klinkende resultaat van één basklarinet met zeven instrumenten op tape is niet te vergelijken met de live-ervaring. We maakten we er ook echt een show van... om beurten het toneel op... het publiek was stomverbaasd.”*

Basklarinet Festijn

Harry Sparnaay heeft zich altijd geïnteresseerd voor zowel gecomponeerde als geïmproviseerde muziek. Die brede belangstelling wordt ook weerspiegeld in de verscheidenheid van de basklarinetten die bij hem afstudeerden en die verscheidenheid is weer



Ainhoa Miranda,
basklarinetiste & Alexandertechniekdocente



Jelte Althuis,
basklarinetist (van o.a. Calefax Rietkwintet)
foto: Marjolein Vinkenoog



Fie Schouten,
basklarinetiste, artistieke leiding Basklarinet Festijn
foto: Elisabeth Melchior

terug te horen in het programma van het Basklarinet Festijn in april 2014. Het artistieke team, basklarinetisten Fie Schouten en Tobias Klein, heeft in nauw overleg met Harry Sparnaay ook een masterclass voor vakstudenten en een basklarinetdag voor amateurs georganiseerd. Zij vinden het belangrijk om op hoog niveau de basklarinet te laten horen en kennis door te geven, samenwerking en uitwisseling aan te gaan met zowel vakstudenten als amateurmusici. Er is een hecht team van basklarinetisten in Amsterdam die bij Sparnaay studeerden en die allen met eigen initiatieven actief zijn: de hedendaags klassieke basklarinetisten Fie Schouten, Ainhoa Miranda, Laura Carmichael en de improvisatoren Tobias Klein en Oguz Büyükerberber. Net als Harry zelf zijn zij allen te horen tijdens het Basklarinet Festijn, naast Ernesto Molinari, één van de eerste studenten van Sparnaay; Jelte Althuis van het Calefax Rietkwintet, en het improvisatie/jazz-duo Schorn & Puntin, de enige niet-oudstudenten van Sparnaay in het programma. Veel basklarinetrepertoire is – logischerwijs – van recente datum. Een doordachte en communicatieve aanpak van programmeren is volgens Harry daarom essentieel. *“Zonder publiek zijn we nergens, dat probeer ik mijn leerlingen ook bij te brengen. Er zijn tientallen fantastische stukken, maar als ik ze allemaal achter elkaar speel, heeft het publiek naderhand hulp nodig van een psychiater. Dus je moet nadenken over hoe je een programma samenstelt: de juiste keuze van stukken en de juiste volgorde.”*

Positief mens

Roderik: *“We hebben mensen als Harry nodig, mensen die koppig blijven volhouden en die nieuwe stukken overal blijven spelen. Net als Frans Brügger voor de blokfluit, of Annelie de Man voor het klavecimbel: voorvechters, om die barricaden te slechten, om vooroordelen weg te werken.”*

Het is typerend voor Harry Sparnaay. De tomeloze energie en het ongeremd enthousiasme, waarvan leerlingen allemaal getuigen. Fie Schouten herinnert zich dat Harry de kunst verstond om naar elke leerling individueel te kijken, iedereen op een eigen manier te benaderen. Dat wordt bevestigd door Oguz Büyükerberber, die door zijn slechtiendheid geen muziek op ‘speelafstand’ kan lezen – toen hij Harry vroeg of dat een probleem zou zijn, was het laconieke antwoord: *“Dat is mijn zaak, om dat uit te zoeken!”*. Tobias Klein weet nog goed hoe verrast hij was toen Harry vertelde in de auto het liefst te luisteren naar Interstellar Space van John Coltrane. En Jelte Althuis benadrukt dat Harry niet alleen veel vertelde, maar ook veel vragen stelde; en bovendien altijd de nadruk legde op wat er goed ging.

“Een positief mens”, benadrukt ook fluitist Harrie Starreveld. Hij vormde met Harry Sparnaay en pianist René Eckhardt gedurende 26 jaar Het Trio, met optredens over de hele wereld – waarbij Harry niet alleen als basklarinetist, maar ook als feilloos organisator optrad. *“Soms gingen er vóór half negen ’s ochtends al tien, vijftien brieven op de bus.”*

En de toekomst?

“Toen ik begon met lesgeven, had ik het idee: stel je voor dat als ik stop... dat er dan niemand is die doorgaat...” Hij zwijgt een paar tellen. En dan, met een brede grijns: *“Nou, die tijd is voorbij. De basklarinet – dat zit wel goed.”*

Nadere info gewenst?

info@bassclarinet.nl, www.bassclarinet.nl, www.facebook.com/bassclarinet.nl

Over de auteur

Aad van Nieuwkerk is eindredacteur VPRO Radio 4 en Radio 4 Eigentijds, programmamaker en presentator VPROJazzLive op Radio 6. Hij was lang nauw betrokken bij de Concertzender, was enige tijd directeur van jazzpodium Paradox in Tilburg, leerde voor vergadering en kreeg dat nooit helemaal uit het systeem, luistert graag naar alles wat méér dan één keer luisteren vraagt en verdraagt, en is er van overtuigd dat delen vermeerderd.

Basklarinet Festijn, 6-13 april 2014

06 april: Basklarinetdag voor amateurs muzyQ, Amsterdam

10 april: Avondconcert Grand Theatre, Groningen

11 april: Avondconcert Bimhuis, Amsterdam

12 april: Masterclass Prins Claus Conservatorium, Groningen
(door Harry Sparnaay)

13 april: Teaserconcert 15u Noordbrabants Museum, Den Bosch

13 april: Avondconcert De Toonzaal, Den Bosch

Avondconcerten met: Harry Sparnaay, Ernesto Molinari, Claudio Puntin, Steffen Schorn, Jelte Althuis, Fie Schouten, Tobias Klein, Laura Carmichael, Ainhoa Miranda, Oguz Büyükerberber.

Meer informatie: www.bassclarinet.nl